

(/)

🏠 (/)

> Danmark og Europa efter 1945 (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Frygtens logik

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/afhopperne>)

Frygtens logik

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 3207

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/frygtens-logik)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/frygtens-logik](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/frygtens-logik)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/frygtens-logik\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/frygtens-logik\)\) **in**](http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

([\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/frygtens-logik&title=\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/frygtens-logik&title=\)\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

Poul Villaume

Frygtens logik. Den Kolde Krig – ny global historie 1917-1961.

Gads Forlag 2020. 528 sider. 349,95 kr.

Frygt fjernede fredsmuligheden

Af Preben Etwil

Med Poul Villaumes nyeste bog om Den Kolde Krig er der født en historisk klassiker.

En klassiker der bør indgå som standardværk i enhver historieundervisning - og politisk debat - der handler om Den Kolde Krigs historie og følgerkninger.

Med sikker hånd og et stramt analytisk blik på historien skriver Poul Villaume på et letforståeligt dansk om en ekstrem sprængfarlig periode i den nyere verdenshistorie. En periode som Villaume selv kalder for den alvorligste konfliktperiode i menneskehedens historie.

Dette første af to bind handler om perioden 1917 til 1961, hvor hovedvægten ikke overraskende ligger på perioden efter 1945.

Der er tale om et gedigent oversigtsværk, hvor der trækkes på en lang række internationale forskningsresultater, historiske værker, politiske analyser og nyåbnede arkivmaterialer fra den tidligere Sovjetblok, Kina og Vesten.

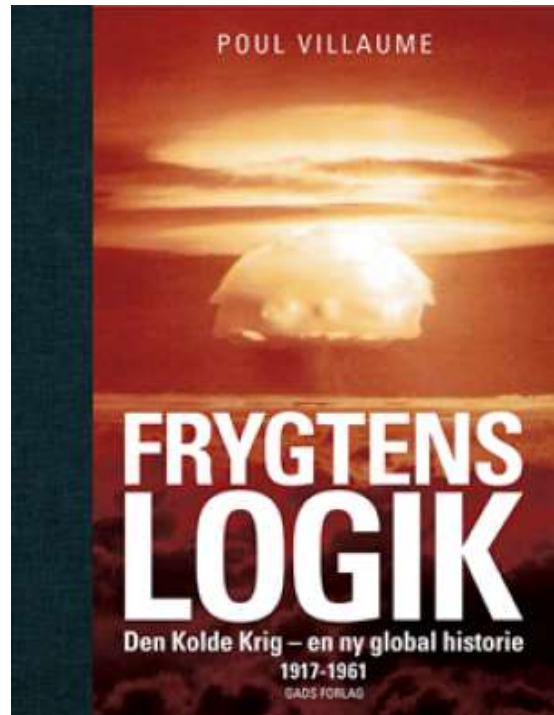
Så selvom man i forvejen skulle have læst en del om Den Kolde Krig, er der meget nyt stof at hente i denne bog. Især hvilke hemmelige overvejelser, de to supermagters ledende personer gjorde sig om hinanden. Det er motivfortolkning, så det basker. En fællesnævner på begge sider af Jerntæppet var, at forholdet var præget af mistro, manglende anerkendelse, misfortolkning og ikke mindst misinformation. Faktorer der i høj grad drev frygten frem på begge sider af den hårdt optrukne linje mellem den socialliberale demokratiske imperialismen og den statsundertrykkende socialisme.

Som bekendt æder angst sjæle op, og det prægede i høj grad periodens ledere i såvel Øst som i Vest. Dertil skal lægges, at mange af de betydningsfulde beslutningstagere under Den Kolde Krig – også på hver sin side – gik ufattelig meget op i egen prestige, omdømme, stolthed, eftermæle og personlig forfængelighed. Disse forhold gjorde ikke ligefrem situationerne omkring de tiltagende kriser rundt om i verden mindre konfliktfyldte. Poul Villaume har med sin bogtitel virkelig ramt tidens altdominerende oplevelse af verdenssituationen. Perioden var i høj grad drevet af frygtens logik – både hos lederne, men i ikke mindre grad i befolkningerne på begge sider af Jerntæppet.

Bogen er opbygget kronologisk og optegner både baggrund for, og forløb af, hvordan to ideologiske verdenssystemer stod stejlt over for hinanden i hele Den Kolde Krigs periode.

USSR følte sig med rette eller urette omringet, indeklemmet og truet, mens USA til gengæld kom fra en isolationistisk position før Anden Verdenskrig, til efter krigens afslutning at kræve sin ret til at spille Verdens politibetjent for at kunne forsvare liberal-kapitalistiske værdier overalt i verden. For hvis det ikke kunne sikres, var argumentet, at så ville den "Frie Verdens" levemåde være truet af den kommunistiske verdensrevolution.

Poul Villaumes bog har mange historiske og centrale nedslagspunkter, hvor ikke alle vil blive omtalt i denne anmeldelse. Man bliver derfor nødt til selv at læse bogen, hvis man vil have detaljerne og nuancerne med.

Der er indledningsvis en yderst kompetent, men også spændende beskrivelse af Jerntæppetalen (1946), ideen bag den amerikanske inddæmningspolitik (1947), Trumandoktrinen (1947) og Marshallplanen (1948-51).

Det helt store stridspunkt i mange år efter Anden Verdenskrigs afslutning blev følgerne af de retningsbestemmende beslutninger, som stormagterne under krigen havde truffet vedrørende Tysklands fremtid. Der var gennem alle årene mange mislykkede forsøg på at finde en løsning for et samlet og neutralt Tyskland. Stormagterne kunne ikke – eller ville ikke – finde en politisk bæredygtig løsning på Berlinspørgsmålet. Poul Villaumes bog redegør på grundig og kritisk vis om alle de mislykkedes bestræbelser og gensidige beskyldninger forskellige ledere i både Øst og Vest forsøgte sig med. Kom der et udspil fra Vest, blev det nærmest pr. automatik afvist af Øst. Samme skæbne skete med forslag fra Øst. De to blokke havde vidt forskellige hensyn at varetage, og Sovjet afviste hver gang forslag, der byggede på en fælles folkeafstemning om Tysklands fremtid.

På den måde blev Berlin så at sige Den Kolde Krigs Moder.

Bogen er fyldt med eksempler på de ofte oversete bestræbelser, der på begge sider af Øst-Vest-konflikten blev forsøgt på at nedtrappe konfliktniveauet. Men de endte som regel resultatløse, da de grundlæggende ideologiske forskelle var for store, og tilliden mellem parterne var for lille.

For feinsmeckerere ud i Den Kolde Krig får man i denne bog en yderst grundig gennemgang af en af de mest betydningsfulde centrale amerikanske rådgivere, George F. Kennans (1904-2005), vurderinger og analyser af Den Kolde Krigs forløb. Kennan startede som insider hardliner, men endte som mange med ham, som outsider softliner, der godt kunne se det vanvittige i at forsætte en konfliktspiral, der tilsyneladende ikke kunne styres, begrænses eller stoppes. Poul Villaumes gennemgang af Kennans løbende koldkrigsvurderinger om frygtens logik hører suverænt til noget af det bedste ved bogen.

Den Kolde Krig handlede i høj grad om optrapning og blokopdeling. Langsomt men sikkert ser man, hvordan de forskellige Øst-Vest-fronter fastfryses, og som nåede et dybfrostniveau under Pragkuppet i 1948. Permafrosten blev fastholdt under Berlinblokaden og den deraf etablerede luftbro i 1948-49. Villaume redegør kritisk og detaljeret om stormagtspillet om Tysklands mislykkedes heling, der som bekendt endte i en permanent deling.

Perioden blev præget af, at Vesten – især USA - påstod, at russernes ideologiske hensigter, var at "befri" Vesteuropa, på samme måde, som de havde gjort i Østeuropa. Denne påstand havde ikke noget på sig, og det vidste USA godt, men i propagandakrigen mod kommunismen var det en nyttig påstand.

For rigtig var det, at russerne efter Anden Verdenskrigs afslutning havde meget store konventionelle hærstyrker, der kunne sættes ind i Europa, men interne papirer både i Sovjet og i USA's spionnetværk har påvist, at der ikke realistisk blev arbejdet med angrebsplaner på Vesteuropa. Der findes i dag sovjetisk arkivmateriale fra 1940'erne og 1950'erne, der tydeligt viser, at deres militærstrategi var udpræget defensiv, og at en besættelse af Vesteuropa ikke var et realistisk scenarie. Til gengæld vidste begge parter, at de sovjetiske hærstyrkeoptællinger var stærkt overdrevne. Oplysninger ingen af parterne ville give hinanden. Russerne for ikke at miste troværdig i deres selvforståede kampstyrke. Amerikanerne for ikke at angive, at deres påstand om angrebsplaner var et falsum.

Helt generelt må man sige, at under hele Den Kolde Krig havde USA en massiv overvældende kampkraft i forhold til USSR. I Vesten spillede man mere på frygten i befolkningerne end på fornuften, og man overdrev med fuldt overlæg den sovjetiske trussel.

Russerne vidste det, og amerikanerne vidste det, men man handlede alligevel – især i offentligheden - som om de supermagter i våbenkapløbet og i kampkraft var ligeværdige. Dermed kunne frygtspiralen fortsætte. Problemet var imidlertid, at USSR både socialt og økonomisk led langt mere under våbenkapløbet end USA – og det til trods for at de var massivt underlegne.

Rigtig mange amerikanske beslutningstageres og rådgivers holdning var også, at et stigende våbenkapløb ville kunne bringe det sovjetiske civilsamfund til fald. En meget stærk faktor, der ikke sjældent blev udslagsgivende, når amerikanerne blankt afviste forskellige sovjetiske følere for at se nærmere på gensidige nedrustningsaftaler.

Villaumes bog retter stor fokus på USA atomare strategier – og de russiske modsvar. Der er en glimrende redegørelse for udbruddet af Koreakrigen (1950-53), dets forløb og afslutning. Koreakrigen får så at sige Den Kolde Krig op i nye omdrejningshøjder og inddrager aktører fra resten af verden i konflikten mellem Øst og Vest. Bogen indeholder også et lidt mere nuanceret syn på Stalin (1878-1953) og Stalintiden efter Anden Verdenskrig, end man ser i mange andre historiske fremstillinger. Det vil sikkert være nyt for ganske mange læsere, at diktatoren ud over en sygelig kynisme, brutalitet og mistænksomhed over for andre, også så meget forsigtigt på Sovjetunionens muligheder i en række verdensomspændende konflikter.

Bogen beskriver i klar tekst, at Sovjets troværdighed omkring fredelig sameksistens og sund konkurrence mellem nationernes politiske og ideologiske indretning kunne ligge på et meget lille sted, når man så på, hvordan de løste folkelige opstande i fx Østtyskland (1953), Polen (1956) og Ungarn (1956) med vold og militærmagt.

Rusland kæmpede med næb og klør mod, at Vesttyskland blev optaget i NATO, og da det alligevel skete, blev delingen af Tyskland gjort permanent og øgede dermed yderligere spændingen – og frygten – mellem Øst og Vest.

Men Europa er ikke det eneste kontinent, der bliver behandlet i borgen. Vi får et godt og kritisk indblik i øst-vest konflikterne i forbindelse med bl.a. Kina, Vietnam, Guatemala og Laos.

Bogen omtaler hvordan tredjeverdenslandene omkring 1955-57 bliver inddraget i både dialog, men også i de kriser der følger. Bogen løfter også sløret for mange af de meget lyssky efterretningsaktiviteter, som begge stormagter i det skjulte bedriver i rigelige mængder. Nogle gange helt uafhængigt af de besluttende myndigheder – eller i hvert tilfælde uden den brede offentligheds viden. Bogen viser ret overbevisende, at efterretningsaktiviteter kan være med til at afdæmpe frygt hos modparten, da man er bedre i stand til at adskille fjendtlig retorik fra mere afdæmpede handlinger. Men efterretningstjenester bidrager også aktivt til planlagte indre uroligheder, støtter revolutionære eller kontrarevolutionære oprørsbevægelser, og bidrager til at vælte eller støtte regimer, som stormagterne enten ønsker fjernet eller fastholdt. Her tages der ikke fat med fløjlschandsker – optøjer, kidnapning og likvideringer hørte til dagens orden.

Hen mod 1960'erne udvikles et meget farligt, og stærkt accelererende trusseldiplomati, der i høj grad var mere styret af de teknologiske muligheder end af den menneskelige fornuft. De militærteknologiske masseødelæggelsesvåben var i slutningen af 1950'erne kommet op på et teknisk udviklingsniveau, der gjorde dem svære at styre både menneskeligt og politisk, hvilket gjorde, at de i stigende grad kunne komme ud af kontrol, og hvor nødvendig politisk betænkningstid ikke var mulig. I disse situationer var frygten for modpartens reaktioner yderst udtalte, og skabte situationer, der meget let kunnet have udløst en utilsigtet stormagtskrig.

Situationen blev ikke mere stabiliseret af, at afkoloniseringen rundt om i Verden skabte flere magttomrum, som begge stormagter forsøgte at udfylde. Mange tidligere koloniområder søgte væk fra de tidligere koloniherrer og forsøgte at opbygge nationalistiske statsdannelse – og dermed bevægede de sig væk fra USA's imperialisme og søgte mod moralsk, økonomisk og militær støtte hos Sovjet eller Kina. Langt de fleste tidligere kolonier var i virkeligheden mere nationalistisk end kommunistisk orienteret, hvilket USA bevidst misfortolkede og misbrugte i deres koldkrigspropaganda.

Dette virvar af nationale og internationale konflikter rundt om i verden er mesterligt beskrevet i Villaumes bog om Den Kolde Krig. Mange af konflikterne i Den tredje Verden blev i høj grad drevet af frygt for den kommunistiske verdensrevolution frem for konkret indsigt og viden om de faktiske økonomiske og politiske forhold i de forskellige lande.

Det er også interessant at læse, hvordan USA trods en altdominerende militær overmagt i 50'erne i forhold til USSR var i stand til at overbevise den amerikanske offentlighed om, at USA var kommet voldsom bagud i våbenkapløbet, og at det var tvingende nødvendigt at øge landet forsvarsudgifter markant. Rent faktisk var det folkelige krav om at øge USA's forsvarsbudgetter en af de væsentligste årsager til, at John F. Kennedy (1917-1963) kunne vinde præsidentvalget meget knebent i 1960 over Richard Nixon (1913-1994).

Mange andre nedfaldspunkter kan findes i Poul Villaumes grundige og omfangsrige koldkrigs-historie. Den analyserer på glimrende vis, hvordan supermagternes statsmænd tænkte, og hvilke rådgivere de omgikkes, og hvilke overvejelser de gjorde eller ikke gjorde i en af verdenshistoriens mest krisebefængte perioder.

Bogen skal derfor varmt anbefales, og jeg glæder mig allerede til, at det afsluttende bind, der omhandler perioden 1961-1989 skal udkomme – forventelig i 2021.

[Historie-online.dk, den 24. marts 2020]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/afhopperne>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

DANMARK I KRIG

(<http://www.historie-online.dk/boger/danmark-i-krig>)

I VENSTRE SIDE

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/i-venstre-side>)

EN SLAGS MANDINDER

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/en-slags-mandinder>)

Klima og katastrofer

Ny serie i podcasten "Åsteder"

(<http://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/klima-og-katastrofer>)

